

Tŷ Hastings
Llys Ffitalan
Caerdydd
CF24 0BL

E-bost:
cflll.cymru@cymru.gsi.gov.uk
www.cflll-cymru.gov.uk

Comisiwn Ffiniau
Llywodraeth Leol
i Gymru
Local Government
Boundary Commission
for Wales

☎ (029) 2046 4819
Ffacs/Fax (029) 2046 4823

Hastings House
Fitzalan Court
Cardiff
CF24 0BL

E-mail:
lgbc.wales@wales.gsi.gov.uk
www.lgbc-wales.gov.uk

27 Mawrth, 2013.

Annwyl Syr / Madam,

Mae'n bleser gennyf gyflwyno 'Arolygon Etholiadol: Papur Ymgynghori ar Bolisi Maint Cynghorau' y Comisiwn i chi ei ystyried.

Mae'r Comisiwn wedi gweithio'n galed gydag Uned Ddata CLILC i greu methodoleg gadarn, dryloyw a theg, yn seiliedig ar ddata, ar gyfer cyfrifo'r nifer briodol o gynghorwyr ar gyfer pob awdurdod lleol yng Nghymru.

Edrychwn ymlaen at glywed eich barn. Nodwch y bydd y cyfnod ymgynghori'n rhedeg tan 19 Mehefin 2013.

Yr eiddoch yn gywir,

Owen Watkin OBE DL

Cadeirydd, Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru

Tŷ Hastings
Llys Ffitalan
Caerdydd
CF24 0BL

E-bost:
cflll.cymru@cymru.gsi.gov.uk
www.cflll-cymru.gov.uk

Comisiwn Ffiniau
Llywodraeth Leol
i Gymru
Local Government
Boundary Commission
for Wales

☎ (029) 2046 4819
Ffacs/Fax (029) 2046 4823

Hastings House
Fitzalan Court
Cardiff
CF24 0BL

E-mail:
lgbc.wales@wales.gsi.gov.uk
www.lgbc-wales.gov.uk

27th March, 2013.

Dear Sir / Madam,

I am pleased to be writing to you to present the Commission's 'Electoral Reviews: Council Size Policy Consultation Paper' for your consideration.

The Commission has worked hard with the WLGA Data Unit to create a robust, transparent, data driven and fair methodology for calculating the appropriate number of councillors for each local authority in Wales.

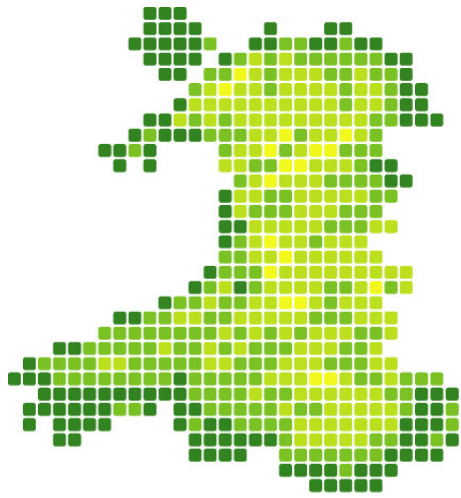
We look forward to receiving your views. Please note that the consultation period runs until 19 June 2013.

Yours faithfully,

A handwritten signature in blue ink that reads "Owen Watkin".

Owen Watkin OBE DL

Chair, Local Government Boundary Commission for Wales

Comisiwn Ffiniau
Llywodraeth Leol
i Gymru

Local Government
Boundary Commission
for Wales

Arolygon Etholiadol: Papur Ymgynghori Ar Bolisi Meintiau Cyngorau

27 Mawrth 2013

Daw'r ymgynghoriad i ben
ar 19 Mehefin 2013

Arolygon Etholiadol: Papur Ymgynghori ar Bolisi Meintiau Cyngorau

Mawrth 2013

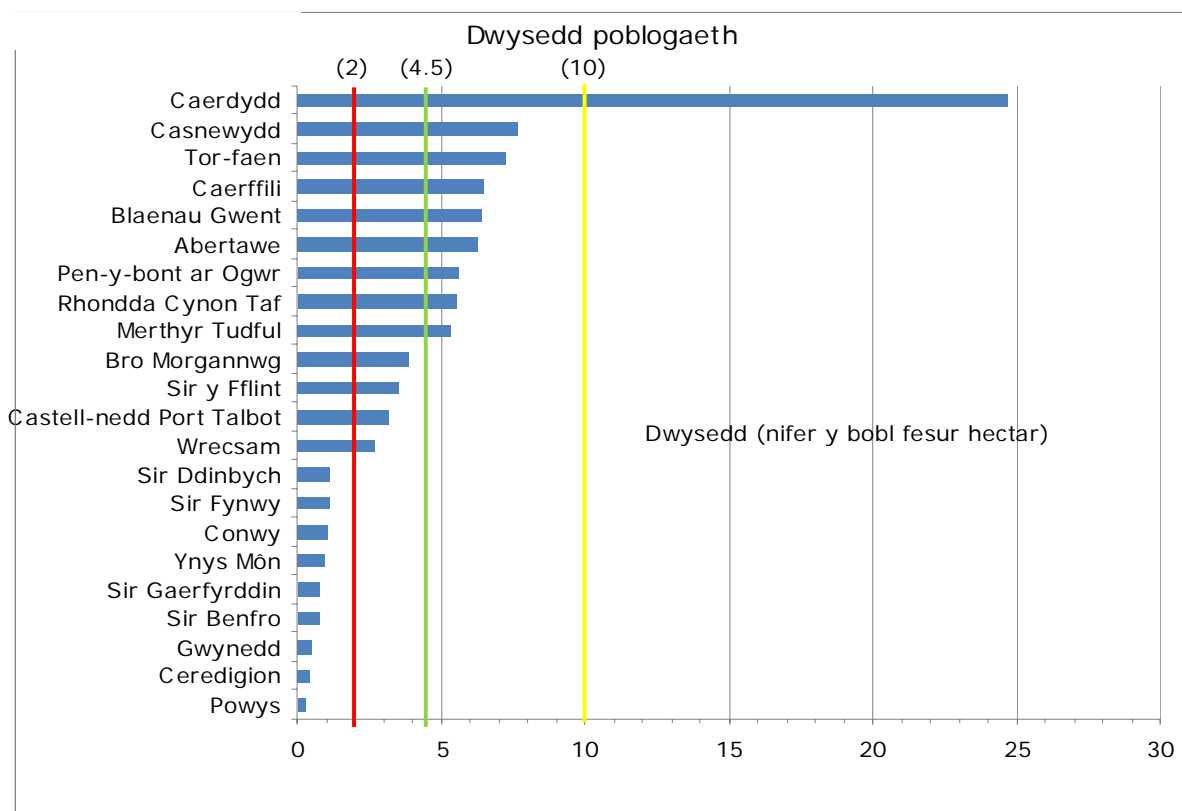
1. Cyflwyniad

- 1.1 Mae'n ofynnol bod Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru yn cynnal arolygon cyfnodol o'r trefniadau etholiadol ar gyfer prif ardaloedd yng Nghymru. Caiff y modd y mae'r Comisiwn yn cynnal arolwg etholiadol ei ddiffinio gan ddeddfwriaeth a chan Gyfarwyddiadau a gyhoeddir gan Lywodraeth Cymru.
- 1.2 Cyhoeddodd y Comisiwn ei bapur 'Arolygon etholiadol: polisi ac arfer' ar 12 Mawrth 2012. Nid oedd y papur hwnnw'n cynnwys ymagwedd y Comisiwn at faint cyngorau. Felly, ym mis Mai 2012, lluniwyd papur ymgynghori gennym yn esbonio barn gychwynnol o ran sut y gellir pennu meintiau cyngorau cyn cynnal arolwg etholiadol.
- 1.3 Ar ddiwedd y cyfnod ymgynghori cychwynnol roedd ymatebion wedi dod i law gan fwyafrif y prif gynghorau, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC), y pleidiau gwleidyddol ac unigolion, gan gynnwys cyn gynghorwyr. Roedd yr ymateb cyffredinol o blaid dull sy'n seiliedig ar nodi nifer y cynghorwyr a fyddai'n briodol i sicrhau darparu llywodraeth leol effeithiol a chyfleus ar gyfer awdurdodau. Nid oedd cefnogaeth gyffredinol, fodd bynnag, i'r fethodoleg benodol a gynigiwyd gan y papur. Roedd yn amlwg bod rhai pryderon ynglŷn â'r dull bandio a awgrymwyd. Mynegwyd y farn y dylai'r fethodoleg a ddefnyddir a'r cyfiawnhad dros sefydlu meintiau cyngorau fod yn seiliedig ar ffactorau ehangach na nodweddion cymdeithasol-daearyddol yn unig, a gallai fod angen iddynt gynnwys ffactorau dwysedd poblogaeth. Roedd barn hefyd fod angen cyfiawnhau'r cymarebau etholwyr fesul cynghorydd a fabwysiadwyd yn y papur ymgynghori.
- 1.4 Cyfarfu cynrychiolwyr o'r Comisiwn â chynrychiolwyr o CLILC ym mis Gorffennaf 2012 i drafod canlyniad yr ymgynghoriad. Yn y cyfarfod cytunwyd y byddai'r Comisiwn yn gweithio gyda'r Uned Ddata Llywodraeth Leol ~ Cymru i ystyried ymhellach y fethodoleg a ddefnyddir ar gyfer pennu meintiau cyngorau, ac i ymchwilio i setiau data a methodolegau gwahanol. Cynhaliwyd cyfarfodydd pellach gyda CLILC a'r Uned Ddata, ac, yn dilyn gwaith dadansoddi manwl gan yr Uned Ddata, roedd y Comisiwn yn gallu ystyried methodolegau amgen a ddefnyddiai data a oedd yn gyfredol ac ar gael yn rhwydd. Buom yn ystyried methodolegau a oedd mewn sawl ffordd yn ystyried niferoedd etholwyr, maint poblogaethau a mesurau dwysedd poblogaeth a threfoli. Rydym wedi penderfynu ar fethodoleg a ffefrir sydd wedi'i seilio'n fras ar y dull sydd ar waith yn yr Alban ar hyn o bryd.
- 1.5 Mae'r papur ymgynghori hwn yn gosod barn ac ymagwedd bellach y Comisiwn o ran sut y mae'n credu y dylai maint cyngor gael ei bennu, ar sail ei brofiad, ei arbenigedd a'i wybodaeth am lywodraeth leol. Mae'r Comisiwn yn croesawu barn gan bawb â buddiant, awdurdodau lleol ac unigolion ynghylch yr ymagwedd arfaethedig hon. Ystyrir pob barn cyn y bydd y Comisiwn yn gwneud ei benderfyniad terfynol o ran sut y dylid ystyried maint cyngor fel rhan o arolwg etholiadol.
- 1.6 Mae croeso i ymatebwyr gynnig sylwadau ar unrhyw agwedd ar y papur hwn. Fodd bynnag, byddai'n ddefnyddiol dros ben pe roddid sylw i'r cwestiynau penodol a geir yn Atodiad A. Gofynnir i ymatebwyr anfon eu sylwadau at y CFFLILG erbyn 19 Mehefin 2013. Dylid anfon yr holl sylwadau drwy e-bost at cflil.cymru@cymru.gsi.gov.uk neu drwy'r post at gyfeiriad newydd y Comisiwn:

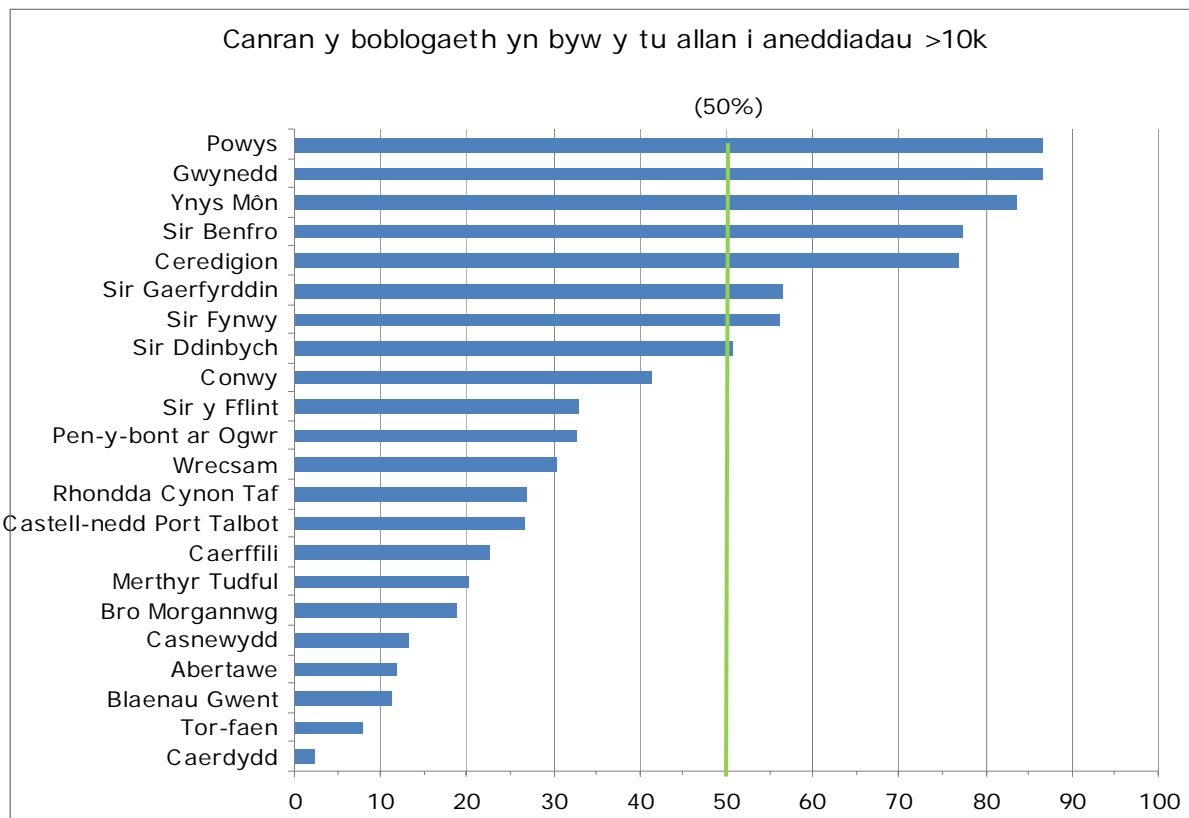
Y Prif Weithredwr
Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru
Tŷ Hastings
Llys Ffitsalan
Caerdydd
CF24 0BL

2. Y fethodoleg arfaethedig

- 2.1 Wrth ystyried methodoleg ar gyfer pennu maint cynghorau, mae'r Comisiwn wedi mabwysiadu'r egwyddor y dylai unrhyw ymagwedd at fodelu niferoedd cynghorwyr fod yn wrthrychol, yn dryloyw ac yn seiliedig ar fethodoleg gadarn. Wrth benderfynu ar fethodoleg a ffeirir, bu'r Comisiwn yn ystyried y dull sydd ar waith yn yr Alban ar hyn o bryd, dull cadarn sydd wedi ei dderbyn ar farnu maint cynghorau ar awdurdodau lleol, gydag amrywiadau o ran daearyddiaeth, topograffeg a dosbarthiad poblogaeth. Mae'r Comisiwn a'r Uned Ddata wedi gweithio gyda'r Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i'r Alban er mwyn cael gwell dealltwriaeth o sut y datblygwyd eu hymagwedd bresennol, ac maent wedi elwa o fodel tebyg ar gyfer Cymru.
- 2.2 Mae'r dull a gynigir yn y papur hwn yn defnyddio gwybodaeth yn ymwneud â dosbarthiad poblogaeth mewn awdurdodau, gan alluogi dod i gasgliad ynglŷn â natur drefol a / neu wledig cymharol eu hardaloedd, mewn termau demograffig. Mae defnyddio'r data i gategoreiddio'r awdurdodau wedyn yn rhoi ymagwedd dryloyw a chadarn a fydd yn cynnig dull cynaliadwy ar gyfer dyrannu yn y dyfodol. Mae'n sicrhau bod awdurdodau sy'n rhannu nodweddion tebyg yn cael eu trin yn yr un ffordd. Y paramedrau a ddefnyddiwyd i bennu'r categorïau yw trefoli (canran y boblogaeth sy'n byw y tu allan i aneddiadau sydd â phoblogaeth o fwy na 10,000) a dwysedd poblogaeth (nifer o bobl fesul hectar). Pennwyd y categorïau gan gyfuniad o edrych ar grwpiau priodol yn y data, ac fel y pennir gan batrymau dosbarthiad poblogaeth priodol mewn ardaloedd awdurdodau lleol.
- 2.3 Y ffactor cyntaf a ystyrir yw dwysedd poblogaeth. Mae'r siart isod yn dangos dosbarthiad dwysedd y boblogaeth ledled Cymru. Y data a ddefnyddir yma yw Amcangyfrifon Canol Blwyddyn 2011¹ o ddwysedd y boblogaeth a dwysedd poblogaeth 2011 cysylltiedig. Mae'r data'n awgrymu bod 4 grŵp o awdurdodau lleol yng Nghymru o ran dwysedd poblogaeth (o'r brig i'r gwaelod):
- Y rhai sy'n fwy neu'n gyfwerth â 10 (Caerdydd)
  - Y rhai sy'n fwy neu'n gyfwerth â 4.5 ond yn llai na 10 (Casnewydd i Ferthyr Tudful)
  - Y rhai sy'n fwy neu'n gyfwerth â 2 ond yn llai na 4.5 (Bro Morgannwg i Wrecsam)
  - Y rhai sy'n llai na 2 (Sir Ddinbych i Bowys)

2.5 Yr ail ffactor i'w ystyried yw 'trefoli' neu ganran y boblogaeth sy'n byw y tu allan i aneddiadau â phoblogaeth dros 10,000. Mae'r ffactor hwn yn gwahaniaethu'r awdurdodau hynny sydd â mwyafrif poblogaeth yn byw mewn cymunedau mwy, trefi neu aneddiadau trefol. Mae'r siart isod yn dangos y dosbarthiad ar hyd a lled Cymru o ganran y boblogaeth sy'n byw y tu allan i aneddiadau â phoblogaeth o fwy na 10,000. Gan nad oes unrhyw raniad amlwg yn y data, y pwynt diffinio mwyaf priodol sy'n gyson â thryloywder yw 50%.

2.6 Ystyriwyd y gallai'r Comisiwn rannu awdurdodau lleol Cymru yn ôl y pedwar categori a nodwyd ar sail dwysedd y boblogaeth yn unig. Fodd bynnag, cred y Comisiwn fod rhinwedd mewn sefydlu model cadarn sy'n adlewyrchu dwysedd poblogaeth a gwasgariad poblogaeth mewn ardal awdurdod lleol, a model sy'n gallu parhau ac addasu i newidiadau ym mhoblogaeth awdurdodau lleol Cymru yn y dyfodol. Felly, mae'r model a gyflwynwyd yn cynnwys y ddwy set o ffactorau er nad ydyw, yn y lle cyntaf, yn effeithio ar nifer o awdurdodau lleol.

2.7 I ystyried yr amgylchiadau yng Nghymru a sicrhau mai dim ond newidiadau sylweddol mewn dwysedd poblogaeth fyddai'n newid categori awdurdod lleol, cynigir set o gategoriâu trefoli a dwysedd poblogaeth fel a ganlyn:

- Lle mae 50% neu fwy o'r boblogaeth yn byw y tu allan i aneddiadau sy'n fwy na 10,000 o bobl; a,
- Lle mae dwysedd y boblogaeth yn fwy neu'n gyfwerth â 10 o bobl fesul hectar, yn fwy neu'n gyfwerth â 4.5 o bobl fesul hectar ond yn llai na 10 o bobl fesul hectar, yn fwy neu'n gyfwerth â 2 o bobl fesul hectar ond yn llai na 4.5 o bobl fesul hectar, yn llai na 2 o bobl fesul hectar.

2.8 Mae defnyddio'r gwerthoedd o'r siartiau uchod yn rhoi'r paramedrau categoreiddio a ddangosir yn Tabl 1.

Tabl 1: Paramedrau categoreiddio

Categori	Natur drefol (% o'r boblogaeth yn byw y tu allan i drefi â phoblogaeth mwy na 10,000)		Dwysedd poblogaeth (pobl fesul hectar)
1	Llai na 50%	A	Mwy neu'n gyfwerth â 10
2	Llai na 50%	A	Mwy neu'n gyfwerth â 4.5
3	Mwy na 50%	A/NEU	Llai na 4.5
4	Mwy na 50%	A	Llai na 2

2.9 Gan ddefnyddio'r fethodoleg hon caiff yr awdurdodau eu categoreiddio fel y dangosir yn Tabl 2.

Tabl 2: Dyranid categori

Awdurdod	Categori
Blaenau Gwent	2
Pen-y-bont ar Ogwr	2
Caerffili	2
Caerdydd	1
Sir Gaerfyrddin	4
Ceredigion	4
Conwy	3
Sir Ddinbych	4
Sir y Fflint	3
Gwynedd	4
Ynys Môn	4
Merthyr Tudful	2
Sir Fynwy	4
Castell-nedd Port Talbot	3
Casnewydd	2
Sir Benfro	4
Powys	4
Rhondda Cynon Taf	2
Abertawe	2
Bro Morgannwg	3
Tor-faen	2
Wrecsam	3

2.10 Pan fydd yr awdurdodau wedi'u dyrannu i gategori, yna caiff cymhareb cynghorwyr i'r boblogaeth ei chymhwyso i bob awdurdod yn y categori. Mae'r dull hwn yn ystyried maint y boblogaeth gyffredinol, tra'n parhau i sicrhau hefyd fod awdurdodau â nodweddion tebyg yn cael eu trin yr un fath.

2.11 Mae'r cymarebau poblogaeth ar gyfer y categorïau yn cael eu pennu fel set a chan ystyried y categorïau a bennwyd yn ôl trefoli a dwysedd poblogaeth. Cynigir newid deublyg rhwng y categorïau ar y brig a'r gwaelod yng Nghymru i adlewyrchu'r amrediad ychydig yn llai mewn trefoli a dwysedd poblogaeth. Rhyw 1:2,000 yw'r gymhareb

gyfartalog bresennol ar gyfer cynghorau categori 4, ac felly ystyriwyd ei bod yn briodol i gymhwyso'r gymhareb hon i'r categori hwn. Mae'r newid o ran cymarebau rhwng categorïau 4 a 3 a rhwng categorïau 3 a 2 yn fach ar 500 o bobl fesul cynghorydd. Mae hyn i adlewyrchu'r newid graddol yn natur categorïau, ac mae'r un fath ag ym methodoleg yr Alban. Mae mwy o newid, sef 1,000, rhwng y ddau gategori uchaf, gan adlewyrchu'r gwahaniaeth yn eu natur. Dangosir y cymarebau arfaethedig yn Tabl 3.

Tabl 3: Cymarebau cynghorwyr i'r boblogaeth

Categori	Cymhareb (1:)
1	4,000
2	3,000
3	2,500
4	2,000

2.12 Defnyddir y gymhareb cynghorwyr i'r boblogaeth ar gyfer pob categori er mwyn pennu nifer y cynghorwyr, fel y dangosir yn Tabl 4.

Tabl 4: Categori a dyraniad cynghorwyr

Categori	Awdurdod	Poblogaeth	Nifer y Cynghorwyr
1	Caerdydd	345,442	86
2	Blaenau Gwent	69,812	23
	Pen-y-bont ar Ogwr	139,410	46
	Caerffili	78,782	60
	Merthyr Tudful	58,851	20
	Casnewydd	145,785	49
	Rhondda Cynon Taf	234,373	78
	Abertawe	238,691	80
	Tor-faen	91,190	30
3	Conwy	115,326	46
	Sir y Fflint	152,666	61
	Castell-nedd Port Talbot	139,880	56
	Bro Morgannwg	126,679	51
	Wrecsam	135,070	54
4	Sir Gaerfyrddin	183,961	92
	Ceredigion	75,293	38
	Sir Ddinbych	93,919	47
	Gwynedd	121,523	61
	Ynys Môn	69,913	35
	Sir Fynwy	91,508	46
	Sir Benfro	122,613	61
	Powys	133,071	67
	Cymru	3,063,758	1,187

3. Cyfyngiadau

- 3.1 Fel y nodwyd uchod, wrth ystyried methodoleg ar gyfer pennu maint cyngor, mabwysiadodd y Comisiwn yr egwyddor y dylai unrhyw ymagwedd at fodelu niferoedd cynghorwyr fod yn wrthrychol, yn dryloyw ac yn seiliedig ar fethodoleg gadarn. Deallir, fodd bynnag, y gall unrhyw ddull ar gyfer pennu maint cyngor gael ei gyfyngu gan ddeddfwriaeth a Chyfarwyddiadau gan Weinidogion, ac ymwybyddiaeth o effaith unrhyw newid arfaethedig i feintiau cynghorau presennol.
- 3.2 Mewn perthynas â maint cyngor, mae Cyfarwyddiadau'r Gweinidog mewn perthynas ag arolygon etholiadol wedi datgan yn y gorffennol:
- (a) Ystyrir bod angen lleiafswm o 30 cynghorydd er mwyn rheoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol;
  - (b) Ystyrir, er mwyn lleihau'r risg o gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn mynd yn afrosgo ac yn anodd ei reoli, fel arfer mae angen uchafswm o 75 cynghorydd i reoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol.
- O'n hymgyngoriad cynharach, ymddengys fod y maccsima a'r minima hyn yn cael eu derbyn yn gyffredinol, ac rydym felly wedi derbyn y rhain fel cyfyngiadau i'r fethodoleg.
- 3.3 Ystyriwyd hefyd yr effaith y gallai newid sylweddol ei chael ar rediad cyngor pe bai'n gymwys o ganlyniad i un arolwg etholiadol. Mae cyfyngiad wedi'i gymhwyso felly fel na fydd nifer y cynghorwyr, ar gyfer pob arolwg, yn amrywio mwy na 10%. Ar gais y prif gyngor dan sylw, bydd y Comisiwn yn ystyried mynd dros ben ei derfyn amrywio 10% wrth symud tuag at faint cyngor a bennir gan y model.
- 3.5 Er mwyn sicrhau bod y broses yn glir a theg, mae'r cyfyngiadau ar uchafswm neu isafswm niferoedd cynghorwyr neu ar lefelau newid, wedi'u cymhwyso ar ddiwedd y broses.

4. Model a Gymhwyswyd

4.1 Mae'r dyraniad cynghorwyr a bennir gan y fethodoleg (yn Adran 2 uchod) yn dod yn destun y cyfyngiadau wedyn (yn Adran 3 uchod). Mae Tabl 5 yn dangos nifer bresennol y cynghorwyr, ac mae'n rhoi'r nifer ddyranedig o gynghorwyr cyn ac ar ôl cyfyngiadau.

Tabl 5: Categori a dyraniad cynghorwyr cyn ac ar ôl cyfyngiadau

Categori	Awdurdod	Nifer y cynghorwyr		
		Presennol (2012)	Cyn cyfyngiadau	Ar ôl cyfyngiadau
1	Caerdydd	75	86	75
2	Blaenau Gwent	42	23	38
	Pen-y-bont ar Ogwr	54	46	49
	Caerffili	73	60	66
	Merthyr Tudful	33	20	30
	Casnewydd	50	49	49
	Rhondda Cynon Taf	75	78	75
	Abertawe	72	80	75
	Tor-faen	44	30	40
3	Conwy	59	46	53
	Sir y Fflint	70	61	63
	Castell-nedd Port Talbot	64	56	58
	Bro Morgannwg	47	51	51
	Wrecsam	52	54	54
4	Sir Gaerfyrddin	74	92	75
	Ceredigion	42	38	38
	Sir Ddinbych	47	47	47
	Gwynedd	75	61	67
	Ynys Môn	30	35	33
	Sir Fynwy	43	46	46
	Sir Benfro	60	61	61
	Powys	73	67	67
	Cymru	1,254	1,187	1,210

4.2 Mae'r fethodoleg arfaethedig yn rhoi dull tryloyw, dull sy'n seiliedig ar ddata a dull diogel at y dyfodol ar gyfer cyfrifo'r nifer briodol o gynghorwyr ym mhob awdurdod lleol a Chymru gyfan. Mewn rhai awdurdodau, mae'r niferoedd cynghorwyr a gafwyd o'r dull arfaethedig yn dangos newid sylweddol o'u niferoedd presennol. Mae'r cyfyngiadau a gymhwysir ar ôl hynny yn sicrhau bod y broses trosglwyddo i'r system hon yn hwylus a theg.

Ôl-nodion

¹ Nid yw'r Comisiwn wedi defnyddio data Cyfrifiad 2011 gan i Amcangyfrifon Canol Blwyddyn 2011 gael eu rhyddhau ym mis Medi 2012 ac fe'u seiliwyd ar Gyfrifiad 2011. Maent yn gyfres gyson o ystadegau poblogaeth a ddarperir ar gyfer 30 Mehefin bob blwyddyn. Dim ond unwaith bob 10 mlynedd y cynhelir y Cyfrifiad, ac ar ddyddiad gwahanol.

Cwestiynau'r Ymgynghoriad

Y Fethodoleg Arfaethedig

Paramedrau Categoriiddio (Tabl 1)

I ystyried yr amgylchiadau yng Nghymru a sicrhau mai dim ond newidiadau sylweddol mewn dwysedd poblogaeth a threfoli fyddai'n newid categori awdurdod lleol, mae angen i ni bennu categorïau trefoli a dwysedd poblogaeth fel a ganlyn:

- Lle mae 50% neu fwy o'r boblogaeth yn byw y tu allan i aneddiadau sy'n fwy na 10,000 o bobl; a,
- Lle mae dwysedd y boblogaeth yn fwy neu'n gyfwerth â 10 o bobl fesul hectar, yn fwy neu'n gyfwerth â 4.5 o bobl fesul hectar ond yn llai na 10 o bobl fesul hectar, yn fwy neu'n gyfwerth â 2 o bobl fesul hectar ond yn llai na 4.5 o bobl fesul hectar, yn llai na 2 o bobl fesul hectar.

C 1 A ydych o'r farn fod y paramedr 50% o'r boblogaeth sy'n byw y tu allan i aneddiadau sy'n fwy na 10,000 o bobl yn briodol i Gymru?

C 2 A ydych o'r farn fod y paramedrau 2, 4.5 a 10 o bobl fesul hectar ar gyfer dwysedd poblogaeth yn briodol i Gymru?

Cymarebau Cynghorwyr i'r Boblogaeth (Tabl 3)

Mae'r cymarebau ar gyfer y categorïau yn cael eu pennu fel set a chan ystyried y categorïau a bennwyd yn ôl trefoli a dwysedd poblogaeth. Cynigir newid deublyg rhwng y categorïau ar y brig a'r gwaelod yng Nghymru i adlewyrchu'r amrediad mewn trefoli a dwysedd poblogaeth. 1:2,000 yw'r gymhareb gyfartalog bresennol ar gyfer cynghorau categori 4, ac felly ystyriwyd ei bod yn briodol i gymhwyso'r gymhareb hon i'r categori hwn. Mae'r newid o ran cymarebau rhwng categorïau 4 a 3 a rhwng categorïau 3 a 2 yn fach ar 500 o bobl fesul cynghorydd. Mae hyn i adlewyrchu'r newid graddol yn natur categorïau. Mae mwy o newid, sef 1,000, rhwng y ddau gategori uchaf, gan adlewyrchu'r gwahaniaeth yn eu natur.

C 3 A ydych o'r farn fod y cymarebau cynghorwyr i'r boblogaeth yn briodol ar gyfer pob categori?

Cyfyngiadau

Uchafswm a Lleiafswm Meintiau Cynghorau

Mewn perthynas â maint cyngor, mae Cyfarwyddiadau'r Gweinidog mewn perthynas ag arolygon etholiadol wedi datgan yn y gorffennol:

- (a) Ystyrir bod angen lleiafswm o 30 cynghorydd er mwyn rheoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol;
- (b) Ystyrir, er mwyn lleihau'r risg o gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn mynd yn afrosgo ac yn anodd ei reoli, fel arfer mae angen uchafswm o 75 cynghorydd i reoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol.

O'n hymgynghoriad cynharach, ymddengys fod y macsima a'r minima hyn yn cael eu derbyn yn gyffredinol, ac rydym felly wedi derbyn y cyfyngiadau hyn i'r fethodoleg, fodd bynnag, cyn i'r polisi hwn ddod yn ddeddf, mae'n bwysig rhoi hwn ar brawf eto.

- C 4 A ydych o'r farn ei bod yn briodol bod angen lleiafswm o 30 cynghorydd er mwyn rheoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol?
- C 5 A ydych o'r farn ei bod yn briodol bod angen uchafswm o 75 cynghorydd i reoli materion cyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yn briodol cyn iddo fynd yn afrosgo ac yn anodd ei reoli?

Terfyn arolygon

Er mwyn lleihau'r effaith y gallai newid sylweddol yn nifer yr aelodau ei chael ar rediad cyngor, mae'r fethodoleg arfaethedig yn awgrymu na fydd nifer y cynghorwyr, ar gyfer pob arolwg, yn amrywio mwy na 10%. Nodir y gall fod angen mwy nag un arolwg ar gyfer rhai awdurdodau er mwyn sicrhau'r nifer briodol o aelodau. Ar gais y prif gyngor dan sylw, bydd y Comisiwn yn ystyried mynd dros ben ei derfyn amrywio 10% wrth symud tuag at faint cyngor a bennir gan y model.

- C 6 A ydych o'r farn ei bod yn briodol rhoi terfyn ar faint y newid o ran niferoedd cynghorwyr o ganlyniad i arolwg?
- C 7 Pa lefel ganran gredwch chi sy'n briodol i'w defnyddio fel terfyn ym mhob arolwg?
- C 8 A ddylai'r Comisiwn allu peidio â chadw at y terfyn arolygon os gofynnir yn benodol iddo wneud hynny gan awdurdod lleol a phan na fydd newid o'r fath yn amrywio o'r model?